

Transspråkande på Centrumskolan

Vi som skriver den här artikeln har nu några års erfarenhet av praktiskt arbete med transspråkande i undervisningen på Centrumskolan i Växjö. Skolan har fått ett antal besök av lärare och skolläring från andra skolor och vi har också blivit inbjudna att komma till andra skolor och berätta om erfarenheter av transspråkande och de möjligheter den innebär. I samband med sådan informationsverksamhet får vi ofta frågor som handlar om svårigheter som kan uppkomma och hur vi då löst dem. Vi tar upp sådana frågor här och svarar på dem utifrån både forskning och egen praktisk erfarenhet.

Text: Gudrun Svensson, lektor och forskare vid Linnéuniversitetet, Växjö

Lena A. Melkersson, förstelärare i transspråkande och skrivutveckling, Centrumskolan, Växjö

Intisar Khalid, låg- och mellanstadie lärare, Centrumskolan, Växjö

På Centrumskolan beslöt skolläringen år 2013 att skolans policy skulle vara att elevernas flerspråkiga resurser i fortsättningen skulle tas tillvara i undervisningen på ett bättre sätt än tidigare. Därmed blev transspråkande (translanguaging som det kallades då) ett officiellt inslag i skolans hela verksamhet och en del i ett kollegialt lärande.

Att förstaspråket har betydelse för elevernas kunskapsutveckling hade lärarna varit medvetna om sedan tidigare men ganska få klasslärare hade införlivat förstaspråket som resurs i sin egen undervisning. De flesta klasslärarna såg det mest som modersmålslärares ansvar att se till att eleverna utvecklade sitt förstaspråk och såg inte elevernas förstaspråk som en potential i sin egen undervisning. En och annan lärare hade dock redan insett att förstaspråket kunde ha betydelse som ett redskap i kunskapsutvecklingen i skolans alla ämnen och använde språken som resurs för förståelse i stunden. Under 2012 och framöver genomfördes en kompetensutveckling om flerspråkighet och språkutveckling på skolan, vilket så småningom kom att leda till att skolläringen lyfte fram transspråkande som en övergripande policy för skolans verksamhet. Detta beslut var väl genomtänkt och diskuterat inom lärarkåren och förutsättningarna vilade på vetenskapliga belägg utifrån forskning om flerspråkighet (t.ex. Williams 1996; Thomas & Collier 1997; Cummins 2000; García 2009).

Transspråkande kan ses från två perspektiv, nämligen utifrån lärarens förhållningssätt i undervisningen och elevernas egen användning av sina språkliga resurser. I den här artikeln fokuserar vi på undervisningssättet, vilket naturligtvis hänger ihop med elevernas eget transspråkande som också finns med mer eller mindre framträdande i våra beskrivningar. Tillämpning av transspråkande är inte en övergripande metod i undervisningen utan kan snarare ses som ett synsätt som utlöser strategiska användningar av språkliga resurser.

Nedan tar vi upp utvalda frågeställningar som vi besvarar utifrån både forskning och praktisk erfarenhet:

Blir det inte kaos i klassrummet när alla språk släpps fria?

Det blir kaos i klassrummet om alla får prata hur som helst. Men då är det inte transspråkande. Med transspråkande i undervisningen menas att läraren arbetar strategiskt i meningsfulla sammanhang (García 2009). Transspråkande ska planeras in i undervisningen för att hjälpa eleverna att skapa förståelse men också för att utveckla sina *båda* språk. Avsikten med transspråkande är alltså att undervisningen inte bara ska vara kunskaps-

utvecklande utan också underlätta en parallell tvåspråkig utveckling (Baker 2001).

Skolans uppgift är att utveckla kunskap och förbereda eleverna för det komplexa samhälle de ska leva i. En av de viktiga ingredienserna i denna kunskapsutveckling är språket. När eleverna kommer till skolan har de med sig ett vardagligt språk som de lärt sig i hemmet, och i skolan ska de nu efter hand utveckla ett språk som är användbart i allt mer avancerade sammanhang, vad man kan kalla ett skolrelaterat språk. Denna utveckling har sin bas i vardagsspråket, ett språk som alla har med sig hemifrån oavsett vilket som är förstaspråket.

Om eleverna får tala lite som de vill i klassrummet på sina olika språk kommer de bara att använda vardagsspråket och då blir det inte den utveckling av språken som skolan har att erbjuda. Transspråkande innebär att eleverna ska arbeta med sina språk på ett strategiskt utvecklande sätt under ledning av läraren. Det flerspråkiga vardagsspråket är en del av klassrumsspråket och det är därifrån eleverna tar avstamp mot det som är mer avancerat. Vardagsspråket kommer väl till pass när eleverna exempelvis arbetar i organiserade samspråkiga grupparbeten som är riktade mot kunskapsutveckling. Det är genom vardagspråket som mer avancerade kunskaper blir begripliga och som eleverna utvecklar ett språk som är mer nyanserat och preciserat och också mer abstrakt. Forskning visar att flerspråkiga elever som diskuterar fenomen på sitt vardagliga förstaspråk kan förstå mer abstrakta fenomen också på sitt andraspråk och dessutom utökar sitt förstaspråk (Nygård m fl).

Tre vanliga frågor som hör ihop:

- Hur gör ni med elever som har svenska som förstaspråk?
- Hur gör ni om det bara är en enda elev med ett visst språk i klassen?
- Jag har bara 20 % flerspråkiga elever i min klass så det är väl inte lönt med transspråkande?

Idag finns det flerspråkiga elever i stort sett i alla klasser och man måste ta ställning till hur man förhåller sig till det, oavsett om antalet fler- eller svenskspråkiga är 99 eller 1 %. På Centrumskolan har vi lite olika lösningar utifrån de enskilda elevernas utgångsläge.

När eleverna arbetar i samspråkiga grupper för att fördjupa förståelse av olika begrepp är avsikten att de flerspråkiga eleverna ska förankra begreppen i sina förstaspråk för att få en djupare

förståelse och bättre minnesbehållning. De svenskspråkiga eleverna kan då exempelvis arbeta med fördjupningsuppgifter eller arbeta med utveckling av begrepp på engelska.

När eleverna arbetar i språköverskridande grupper för att utbyta erfarenheter, exempelvis efter intervjuer av föräldrarna är språket svenska. I sådana fall har alla elever gjort sina förberedelser på sina förstaspråk men berättar på svenska. Vi anser att det är viktigt att de svenskspråkiga och flerspråkiga eleverna får ta del av varandras erfarenheter.

För elever som är ensamma i sitt språk finns olika lösningar beroende på situationen och elevernas egen vilja. Ibland samarbetar dessa elever och hjälps åt att tillsammans finna lösningar på olika sätt. I sådana fall kan det förekomma växlingar mellan flera språk medan eleverna arbetar tillsammans och många elever tycker att det är roligt att utöka sina språkliga kunskaper på detta sätt. Ibland arbetar de i en gemensam grupp med svensktalande och kanske arbetar de alla då tillsammans på engelska. Vissa elever vill arbeta ensamma med sitt språk och använder lexikon eller internetverktyg och följer sedan upp resultatet i hemmet. När eleverna arbetar i språköverskridande grupper kan de ingå i vilken grupp som helst.

Det finns inte någon patentröslösning på hur man ska göra men det finns många bra och flexibla lösningar som kan tillämpas med hänsyn till vad som blir bäst för eleven/eleverna. Det är viktigt att vi visar eleverna att vi är intresserade av deras språk och att vi försöker göra det bästa för dem att ordna deras lärande utifrån deras språkliga resurser. Vi bejakar därigenom deras

modersmål och betraktar dem som språk för lärande. Detta har stor betydelse för en positiv identitetsutveckling hos eleverna (Cummins 2000; García 2009). Efter tre år av transspråkande på skolan har eleverna svarat på enkäter om deras uppfattningar om att ha arbetat transspråkande. I stort sett alla var positiva och de svensktalande ansåg att det var lika intressant och givande som de flerspråkiga.

Blir det inte tråkigt för de andra eleverna om de inte förstår allt som sägs?

I början hyste vi också dessa farhågor och försökte se till att alla alltid skulle förstå vad som sades när vi gick igenom något i hela klassen. Men vi har upptäckt att så är det inte och vi ska här ge några exempel på det.

Det finns tillfällen då vi har förhållandevis nya elever i klassen som har svårt att till exempel förstå innehållet i berättelser vid högläsning. Vi tänker i förväg ut ord som kan vara svåra och skriver dem på tavlan och i många fall kan de som är mer avancerade skriva orden på sitt förstaspråk på tavlan efter att vi förklarat dem på svenska. Trots detta kan det ändå vara svårt för nyanlända att få grepp över vad som händer i berättelsen. Vi brukar då be flerspråkiga elever som kommit längre i processen vad gäller inläring av svenska att återberätta på förstaspråket när vi läst ett eller ett par stycken i en text. Det kan då bli så att samma berättelse återkommer på flera språk. Vi förstår förstås inte vad som sägs men vi ser att de som har samma språk som återberättaren lyssnar intensivt. Under tiden sitter de andra tyst och lyssnar även om inte de heller förstår. Vi tycker att det här är bra, för eleverna visar respekt för varandra och varandras språk och också för allas rätt att få lära. Man skulle kunna tänka sig att någon skulle börja viska med någon annan men det gör de inte. Det kanske beror på att vi som lärare också visar respekt. Vi visar dels respekt för elevernas kunnande genom att låta alla språk komma fram i klassrummet men vi visar också respekt genom att sitta stilla och lyssna även om vi inte förstår. Det intressanta är att efter en genomgång av detta slag skriver eleverna bättre sammanfattningar på svenska, även de som är nyanlända, och orden som vi skrivit på tavlan återkommer i skrivböckerna.

Det finns andra tillfällen när eleverna får lyssna på varandras texter. De har kanske skrivit en berättelse eller ett vykort på förstaspråket och läser upp för de andra. Ibland förklarar de vad de skrivit, ibland inte. Men efter varje sådan uppläsning får eleverna en applåd av klassen. Vi tänker att det är bra att de vänjer

Det har varit en debatt om vilken svensk term som ska användas, bland annat i Lisetten. Det finns ett internationellt nätverk för Translanguaging och inom det finns en svensk falang. Där har det förekommit diskussioner och man har slutligen kommit fram till att på svenska är transspråkande det ord som bäst motsvarar den ursprungliga engelska termen och de intentioner som ligger bakom den.

Under våren 2017 kommer boken "Translanguaging – i praktik och teori" av Gudrun Svensson ut. Där det finns mer beskrivningar om hur man arbetar med transspråkande i den i artikeln nämnda skolan.

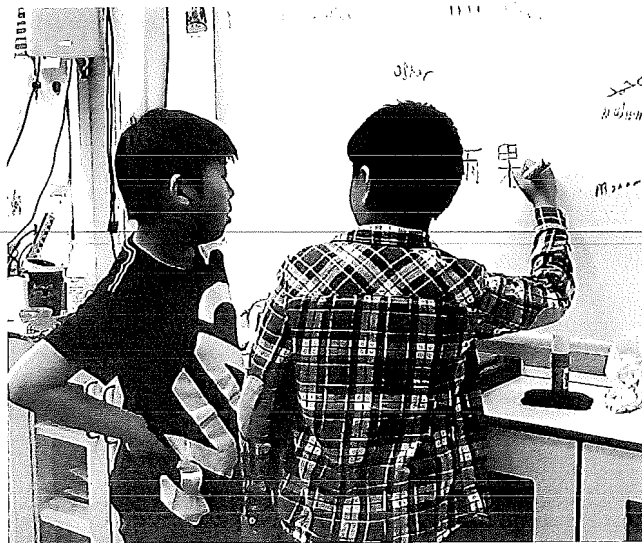

Foto: Gudrun Svensson

sig vid att skolan bekräftar allas rätt att få använda sitt språk. Eleverna bor ofta själva i mångspråkiga områden och de kommer att leva i ett mångspråkigt samhälle. De lär sig en hel del av varandras språk inom klassrummets väggar och också på skolgården och på så vis förbereds de på att bli medborgare i ett mångspråkigt samhälle. De lär sig också att tolerera och acceptera den språkliga mångfalden runt omkring sig.

En annan lärdom kommer fram i nästa exempel från årskurs 3. Eleverna Hao och Oscar talar både kinesiska och svenska. Vi ett tillfälle skrev Hao ett ord på kinesiska på tavlan. Då hoppade Oscar upp från sin stol och tog ett par skutt fram till tavlan och visade att Hao skrivit fel. Här uppstod nu en diskussion på kinesiska medan de båda pojkarna ändrade ordet fram och tillbaka. De suddade och skrev, suddade och skrev.

Medan pojkarna debatterade på kinesiska och skrev framme vid tavlan satt alla de andra och tittade intresserat på dem. När pojkarna blev överens, vände de sig om och upptäckte att de övriga i klassen observerat deras diskussion. De såg ganska för-tjusta ut, Hao gjorde en halvbugning och sedan gick de och satte sig. Den här diskussionen blev som en åskådlig lektion av hur man skriver på kinesiska, hur man formar ord genom att dra linjer på olika sätt och att varje linje har en avgörande betydelse i sammanhanget. Detta är ett bra exempel på hur elever som kommit olika långt i sina processer i de båda språken kan hjälpa varandra framåt.

Hur kan ni kontrollera om det blir rätt?

För det första svarar vi: Nej, det kan vi inte vad gäller modersmål som vi inte behärskar. Och så brukar vi ställa en motfråga: Måste man alltid kontrollera om allt är rätt?

För det andra svarar vi: Jo, vi kan egentligen se det, för det vi kan kontrollera är om eleverna förstått och kan uttrycka sig på svenska och hur den texten då blir. Efter att eleverna arbetat i språkgrupper eller på annat sätt med sitt modersmål i klassen, får eleverna sedan skriva på svenska. Där ser vi skillnaden. Vi ser att eleverna producerar mycket mer text, vilket de kanske inte annars gör i vanliga fall. Det viktiga för oss är att de ser det slutliga resultatet.

Vi gör det, det vill säga kontrollerar att eleverna har förstått genom att se elevernas svenska text som de skriver. I det verkliga livet blir det rätt ibland och fel ibland, och det är så vi lär oss det mesta, även språk. Det är ingen katastrof om en elev gör en fel-tolkning av ett ord eller uttryck, för det rättar oftast till sig efter

hand. Det viktiga är att eleven kan använda sina språk. Som forskarna Cenoz och Gorter (2011) menar: "Det är inte korrektheten utan språkets kommunikativa sida som är avgörande". Det viktiga i skolan är alltså att eleverna kan ta avstamp i sina språkliga resurser, inte att allt det som de presterar på förstaspråket är felfritt. Och om det skulle uppkomma något större behov att kontrollera så finns det ofta modersmållärare eller studiehandledare i närheten att tillfråga.

Blir inte de svenska eleverna otåliga när ni måste gå igenom allt så noggrant?

Det fanns en tid före transspråkandet då det kunde ta väldigt lång tid att gå igenom en text eftersom många av orden var okända för eleverna och behövde förklaras, ibland ganska omfattande. Och trots att vi förklarat så visade det sig senare att orden inte fastnat i elevernas ordförråd i alla fall. Och elever som redan kunde orden suckade över den tröga hastigheten framåt.

Nu använder vi i stället ofta metoden som vi kallar "Förståelse-i-stunden". När det hakar upp sig för någon vid genomgången av en text, ett moment eller dylikt så frågar vi: "Kan någon hjälpa till att översätta?" Det är i stort sett alltid någon av de flerspråkiga eleverna som kommit längre i språkinlärningsprocessen och som då ropar ett svar på det förstaspråk som är aktuellt. Vi kan ju inte heller i den här stunden kontrollera om det är rätt översättning, men vi ser på eleven som inte förstått om det klarar, och vi tänker att det blir nog rätt i de flesta fall. Den här aktionen tar inte många sekunder i anspråk och vi kan fortsätta utan att bryta kontinuiteten. I de flesta fall gäller detta vardagsord som snabbt klaras av och vi får då i stället möjlighet att lägga mer tid på exempelvis ämnesord och svårare abstraktioner.

På bilden nedan finns ett sådant exempel på "Förståelse-i-stunden". I detta exempel gäller det ordet "själen" som fanns i en bok och som många av eleverna inte förstod. Läraren bad då alla som kunde ordet på sitt förstaspråk att gå fram och skriva på tavlan, och resultatet syns nedan.

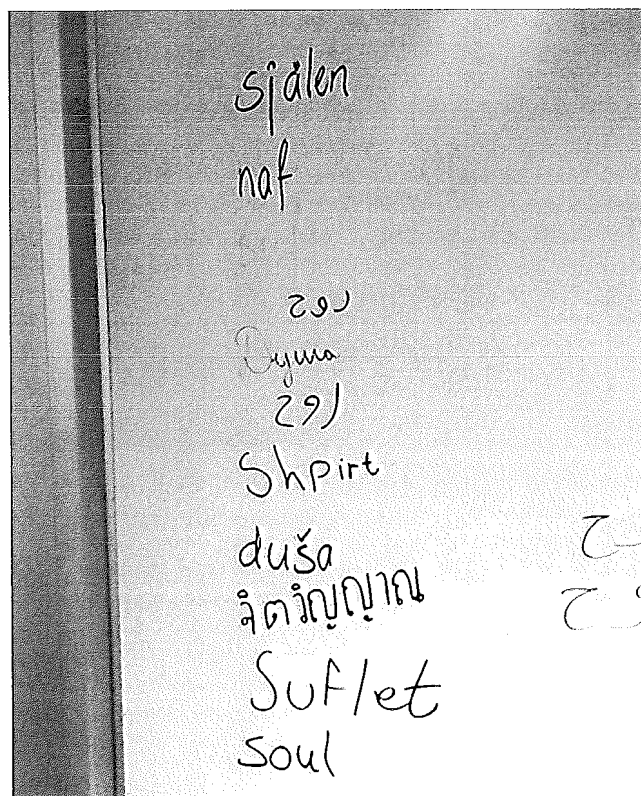

Foto: Rebecca Borg

Det här momentet av "förståelse-i-stunden" ledde till en avvikare från läroboken och gav upphov till diskussioner om hur olika språk skriver ordet själ och hur begreppet själ beskrivs i olika kulturer. Läraren fångade upp de associationer som lockats fram och det blev en engagerad diskussion utifrån elevernas erfarenheter om själ, liv, död och uppståndelse. De målade sedan bilder och skrev i sina reflektionsdagböcker som gav tydliga bevis på att det här var ett tema som fångat dem och fått dem att tänka till både analytiskt och kreativt.

García (2009) skriver att bara förståelse i stunden i sig inte innebär transspråkande utan att det behövs komplettering av fler strategier. Man kan dock säga att just "förståelse-i-stunden" kan vara en av metoderna inom transspråkande men att det inte är en metod som man ska satsa ensidigt på i längden. Under den här lektionen ledde denna metod till att eleverna helhjärtat satsade sina tankar och sitt jag i både bilder och texter, det vill säga i olika modaliteter, vilket också får ses som transspråkande enligt García (2009). Cummins & Early (2011) visar att just den här sortens aktiviteter då elever får satsa helhjärtat utifrån sitt eget jag, är tydligt identitetsstärkande liksom också andra tillämpningar av transspråkande.

Alla föräldrar tycker väl inte att det här är bra? Hur gör ni då?

Nej, alla föräldrar tycker inte att det är bra. Vi måste dock först säga att de flesta föräldrar uppskattar transspråkande. Vi ser på elevernas hemläxor och hör av elevernas berättelser att det funnits föräldraengagemang bakom, mycket mer än tidigare då

alla läxor var enspråkigt svenska. Föräldrar blir potentiella läxmedhjälpare till sina barn och många föräldrar har uttryckt sin glädje över att dels kunna hjälpa sina barn mycket mer, dels få bättre insikt om vad som sker i deras barns skola. Föräldrarna får på så vis också möjlighet att hjälpa barnen att utveckla förstaspråket och det finns föräldrar som säger att de själva får hjälp att utveckla andraspråket svenska på det här viset.

"Vår uppfattning är att de blir bättre på att skriva svenska om de har förstaspråket som stöd i ryggen."

Men det finns föräldrar som blir oroad och protesterar. Det kan bero på att de tror att deras barn ska förlora på utvecklingen i svenska om man blandar in förstaspråket eller kanske att de tror att barnen kan bli förvirrade av att läsa flera språk. Då gäller det att upplysa föräldrarna om vad forskning visat och då brukar deras oro lägga sig. Men det kan också finnas andra anledningar som kan ha sitt ursprung i övermakt och förtryck och man måste vara lyhörd för föräldrarnas åsikter.

I efterhand har vi kommit fram till att det egentligen är skolan som institution som ska ha ansvar för information till föräldrarna genom att exempelvis i ett utskick motivera och meddela föräldrarna om skolans policy. Det är inte den enskilda

KURS

SFI VT17

Alla våra kurser är heldagsutbildningar med utgångspunkt i läroplaner, aktuell forskning och beprövad erfarenhet. Vi tar in max 30 deltagare per kurs. Kaffe och lunch ingår i priset.

Anmälan sker på: www.lararfortbildning.se

Tips!

Sfi-konferens

Stockholm 7 april

Att alfabetisera vuxna eller unga vuxna*

Stockholm 27 mars • Malmö 5 april • Göteborg 5 maj

Framgångsrik undervisning på sfi*

Stockholm 23 mars • Malmö 4 april • Göteborg 4 maj

Bedömning för lärande i sfi*

Stockholm 3 april • Göteborg 27 april • Malmö 28 april

Arbetslagsledarutbildning sfi**

Karlstad 8-10 mars • Östersund 15-17 mars • Stockholm 22-24 mars
Kalmar 28-30 mars • Göteborg 3-5 april • Malmö 26-28 april • Umeå 8-10 maj

* 2 700 kr ** 6 800 kr exkl moms. Kaffe och lunch ingår.

Läs mer om våra kurser och konferenser på www.lararfortbildning.se

Vi utvecklar Sveriges viktigaste människor
www.lararfortbildning.se • 08 737 68 00

LÄRAR
FORTBILDNING AB

läraren som ska ”ställas till svars” om föräldrarna har andra åsikter. Vi har också sett att om föräldrarna är negativa kan det spilla över på barnen och det kan skapa negativa reaktioner också hos andra elever i klassen.

Den här frågan ger också upphov till frågan om vilket språk eleven ska använda vid transspråkande, en fråga som också hör ihop med modersmålsundervisningen. Det finns elever som blivit litteraciterade på ett annat språk än det som talas i hemmet, vilket innebär att barnen rör sig mellan flera olika språk. Om de då ska tillämpa transspråkande på hemmets språk måste de kanske börja från början i sitt skrivande, vilket man verkligen ska fundera över. Här handlar det inte om att vi som lärare ska bestämma språket utan vara lyhörda för både elevernas och föräldrarnas önskemål om vilket eller vilka språk eleverna och föräldrarna anser vara det bästa för elevernas kunskapsmässiga utveckling. Vi har elever som valt att arbeta med två språk och växla mellan grupperna och det fungerar också bra.

Om eleverna använder sina förstaspråk när de tränar skrivövningar så blir de väl inte så bra på att skriva på svenska?

Vår uppfattning är att de blir bättre på att skriva svenska om de har förstaspråket som stöd i ryggen. Vår uppfattning är att de också blir bättre att skriva på förstaspråket men det kan vi ju inte säkert avläsa, bara se att det går allt lättare för dem att vandra mellan språken och låta dem ge stöd åt varandra på ett naturligt sätt. Vi ska här visa på några olika sätt som vi arbetat med skrivandet.

Översättningsarbete har använts mycket lite i flerspråkiga elevers andraspråksutveckling, men enligt Williams (1996), en av förespråkarna för transspråkande, är regelmässiga växlingar mellan språken mycket effektiva för språk- och kunskapsutveckling. Man kan exempelvis läsa en facktext på svenska och sammanfatta på förstaspråket, läsa en berättelse på förstaspråket och skriva en recension på svenska eller intervjua sina föräldrar på förstaspråket och skriva ner det och berätta för kamraterna i skolan på svenska. Sådana växlingar är bra, inte bara för språk- och kunskapsutvecklingen utan innebär också utmaningar för den kognitiva förmågan. Vid inläring av främmande språk i

skolan har detta länge varit väl beprövade metoder men har inte tillämpats i samma mån vid andraspråksinläring.

Översättningsarbete kan också delas ut i småportioner. Vi ska här ge några exempel. Det första har från början samband med Lucia och hennes krona med diskussion om varför man har olika sorters huvudbonader. I hemuppgiften ska eleverna rita och sedan dels benämna huvudbonaderna de ritat, dels utvidga språket genom att skriva en förklaring på två språk.

Kan ni konkret visa hur det kan gå till att arbeta genomgående med transspråkande för ett helt tema?

Vi har många exempel på det men väljer här att kortfattat beskriva en genomgång av naturtyper i årskurs 6 och som beskriver kollaborativt arbete för kollektivt meningsskapande.

1. Läraren visar en karta över jordens naturtyper. Läraren frågar: Vilka slutsatser drar du av färgläggningen på den här bilden?
 - Läraren vet att eleverna har migrationserfarenheter
 - Läraren utgår från elevernas livsresor
 - Läraren positionerar eleverna som *vetande*, det vill säga personer med kunskaper och erfarenheter. Läraren utgår från deras kunskapsbas till skillnad från *ovetande* personer som ska ta emot överförande av kunskap som de inte alls känner till något om.

Det blir en diskussion från världen i stort till egna ursprungs-länder. Eleverna beskriver och diskuterar vilken sorts natur man har i ursprungslandet. Genomgång av naturtyper

2. Eleverna får i hemläxa att översätta orden till förstaspråket
3. Eleverna sätter upp lappar i skolan med beteckningar på förstaspråken och det blir en metaspråklig diskussion hur olika naturtyper på olika språk.
4. Eleverna förbereder intervjuer med föräldrarna om naturtyper i ursprungslandet och om arbete för hållbar utveckling genom att arbeta i samspråkiga grupper med att översätta ett dokument med frågor som ska ställas till föräldrarna.
5. Eleverna redovisar sedan svaren för varandra i språköverskrivande grupper.
6. Eleverna går igenom sina dokument tillsammans i samspråkiga grupper och diskuterar ord och hjälper varandra att uttrycka sig och rätta till fel. Särskilt sista frågan om hållbar utveckling har varit svår för många. Det är bra att det är svårt, för undervisningen ska innehålla kognitiva utmaningar och får inte förenklas även om en del elever inte kommit så långt i sin utveckling av svenska.
7. Eleverna arbetar tillsammans med att framställa tankekartor om hållbar utveckling på två språk.

Detta sätt att arbeta innebär att eleverna kan använda sina språkliga resurser på många olika sätt i många olika domäner. Enligt Hornberger (2004) är lärare alltför fixerade vid det skriftliga vid bedömning av språkkunskaper och beaktar inte att språkkunnande innehåller så mycket mer. Flerspråkiga rör sig mellan olika språkliga färdigheter som utmed skalor, framhåller Hornberger. Om man analyserar de olika språkliga färdigheterna som tillämpas i temat kan man se hur eleverna förflyttar sig fram och tillbaka mellan språkliga domäner. De rör sig mellan första- och andraspråket, mellan vardagsspråk och skolrelaterat ämnesspråk, språk i skolans institutionsmiljö och språk i hemmet, talspråk och skriftspråk, språk i kontexten och dekontextualiserat språk samt den latinska skriften och andra skriftspråksnormer hos en del elever.

